

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1940.

Första kammaren.

Nr 6.

Tisdagen den 10 september.

Kammaren sammanträdde kl. 4 e. m.; och dess förhandlingar leddes av herr andre vice talmannen.

Herr statsrådet *Bergquist* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 26, med förslag till lag med särskilda bestämmelser angående bolag, föreningar, sparbanker, vissa andra inrättningar och stiftelser vid krig eller krigsfara m. m.;

nr 27, med förslag till lag med särskilda bestämmelser angående förmynderskap, godmanskap och boutredning vid krig eller krigsfara m. m.; och

nr 28, angående anslag till vissa hjälpåtgärder.

Herr **Carlsson, Olof**, erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! Jag får hemställa, att kammaren för sin del måtte besluta, att andra särskilda utskottet skall behandla Kungl. Maj:ts proposition nr 28, angående anslag till vissa hjälpåtgärder, samt tredje särskilda utskottet Kungl. Maj:ts propositioner nr 26, med förslag till lag med särskilda bestämmelser angående bolag, föreningar, sparbanker, vissa andra inrättningar och stiftelser vid krig eller krigsfara m. m., och nr 27, med förslag till lag med särskilda bestämmelser angående förmynderskap, godmanskap och boutredning vid krig eller krigsfara m. m. Vartdera utskottet torde få behandla jämväl de ytterligare framställningar, som kunna komma att av Kungl. Maj:t eller i enskilda motioner göras i respektive ämnen eller andra i oskiljaktigt sammanhang därmed stående frågor.

Tillika hemställer jag, att andra kammaren måtte inbjudas att förena sig med första kammaren i detta beslut.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Två protokollsutdrag, innefattande berörda båda inbjudningar, justerades och avsändes till andra kammaren.

Justerades protokollen för den 27, 28, 29 och 30 nästlidne augusti.

Sedan från andra kammaren ankommit meddelande, att nämnda kammare förenat sig med första kammaren i dess beslut att tredje särskilda utskottet skulle behandla Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 26 och nr 27 samt att andra särskilda utskottet skulle behandla Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade proposition nr 28, blevo nu sagda propositioner var för sig föredragna och därvid hänvisade, nr 26 och 27 till tredje särskilda utskottet och nr 28 till andra särskilda utskottet.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.10 e. m.

In fidem
Eric Carlén.

Tisdagen den 17 september.

Kammaren sammanträdde kl. 4 e. m.

Herr statsrådet *Bagge* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:
nr 25, angående anslag till skyddsrum vid serafimerlasarettet m. m.; och
nr 29, angående statligt stöd åt segelflygningen.

Herr *Thulin*, erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Jag får hemställa, att kammaren för sin del måtte besluta, att andra särskilda utskottet skall behandla Kungl. Maj:ts propositioner nr 25, angående anslag till skyddsrum vid serafimerlasarettet m. m., och nr 29, angående statligt stöd åt segelflygningen, ävensom de ytterligare framställningar, som kunna komma att av Kungl. Maj:t eller i enskilda motioner göras i dessa ämnen eller andra i oskiljaktigt sammanhang därmed stående frågor.

Tillika hemställer jag, att andra kammaren måtte inbjudas att i detta beslut förena sig med första kammaren.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Ett protokollsutdrag i ämnet justerades och avsändes till andra kammaren.

Justerades protokollet för den 10 innevarande månad.

Upplästes en till kammaren inkommen ansökning, som jämte därvid fogat läkarintyg var så lydande:

Till riksdagens första kammare.

Med stöd av bifogade läkareintyg får undertecknad vördsamt anhålla om befrielse från riksdagsarbetet från den 16 september till den 15 oktober 1940.

Serafimerlasarettet den 16 september 1940.

Elof B. Andersson.

Att riksdagsman *Elof B. Andersson*, Fältenborg, på grund av genomgången operation är urståndssatt att deltaga i riksdagsarbetet under tiden 16 september—15 oktober intygas härmed.

Serafimerlasarettet den 16 september 1940.

Oscar Schubert,
bitr. överläk.

Den begärda ledigheten beviljades.

Sedan från andra kammaren ankommit meddelande, att nämnda kammare förenat sig med första kammaren i dess beslut att andra särskilda utskottet skulle behandla jämväl Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 25, angående anslag till skyddsrum vid serafimerlasarettet m. m., och nr 29, angående statligt stöd åt segelflygningen, m. m., blevo nu sagda kungl. propositioner, nr 25 och 29, var för sig föredragna och därvid hänvisade till andra särskilda utskottet.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.05 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Lördagen den 21 september.

Kammaren sammanträdde kl. 4 e. m.

Herr statsrådet *Bergquist* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner: nr 31, med förslag till förordning om inställande år 1940 av mönstring, som avses i § 32 värnpliktslagen den 30 juni 1936 (nr 443); och nr 34, angående återbetalning av tull för viss spritinförsel m. m.

Herr **Johansson, Johan Bernhard**, erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! Jag får hemställa, att kammaren för sin del måtte besluta, att tredje särskilda utskottet skall behandla Kungl. Maj:ts proposition nr 31, med förslag till förordning om inställande år 1940 av mönstring, som avses i § 32 värnpliktslagen den 30 juni 1936 (nr 443), samt första särskilda utskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 34, angående återbetalning av tull för viss spritinförsel m. m. Vartdera utskottet torde få behandla jämväl de ytterligare framställningar, som kunna komma att av Kungl. Maj:t eller i enskilda motioner göras i respektive ämnen eller andra i oskiljaktigt sammanhang därmed stående frågor.

Tillika hemställer jag, att andra kammaren måtte inbjudas att förena sig med första kammaren i detta beslut.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Två protokollsutdrag, innefattande berörda båda inbjudningar, justerades och avsändes till andra kammaren.

Anmälades och bordlades

andra särskilda utskottets utlåtanden:

nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare statsbidrag för utredning rörande reglering av Övre och Nedre Olandsån i Uppsala och Stockholms län;

nr 24, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till lånefonden för inköp av gasgeneratorer för motordrift;

nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av medel till spannmålskreditfonden;

nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändring i grunderna för utlånnande av torvlån från industrilånefonden; och

nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till skyddsrum vid serafimerlasarettet m. m.; samt

tredje särskilda utskottets utlåtande nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med vissa bestämmelser om livförsäkring m. m. vid krig.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 31 och 34 blevo desamma på begäran bordlagda.

*Interpellation
ang. tillämp-
ningen av lag-
stiftningen om
s. k. samvets-
ömma värn-
pliktiga.*

Ordet lämnades på begäran till herr **Brandt**, som yttrade: Herr talman! Jag anhåller om kammarens tillstånd att få till herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet framställa följande interpellation.

I den kungl. propositionen till innevarande års lagtima riksdag angående tillämpning av lagen den 12 juni 1925 om värnpliktiga, vilka hysa samvetsbetänkligheter mot värnpliktstjänstgöring, har försvarsministern gjort det uttalandet, att »det icke torde vara obilligt att av här ifrågavarande samvetsömma (de s. k. civilarbetarna) kräva den eftergiften, att de under rådande förhållanden ställa sig till förfogande även för civilt arbete inom försvarsväsendet». Det kan så tyckas, och flertalet svenskar se utan tvivel saken på samma sätt som försvarsministern. Icke desto mindre är kravet obilligt, vilket framgår därav, att de som av verklig religiös övertygelse vägra att ta någon som helst befattning med försvarsväsendet, hur »civil» uppgiften än må vara, hellre gå i fängelse — ja, ta vilket straff som helst — än bryta emot sitt samvetes bud. Den svenska rättsstaten, som givit grundlagsskydd åt samvetsfriheten, har intet att vinna men mycket att förlora på en kränkning av denna frihet, och den skapar endast martyrer utan att stärka försvaret. Under riksdagsdebatten kring propositionen uttalades också farhågor för, att det skulle komma att bli många fängelsedomar för sådana samvetsömma, som hittills enligt grundlagsbudet, att »Konungen äger ingens samvete tvinga eller tvinga låta», och enligt de humanare bestämmelserna i 1925 års värnpliktslag fått utbyta vapentjänst emot civilt arbete utom försvarsväsendet.

Dessa farhågor tillbakavisades emellertid bl. a. av andra lagutskottets ordförande, som i första kammaren högtidligt deklarerade, att »man inom utskottet varit överens om att det inte bör inträffa sådana följder av det beslut, som riksdagen nu går att fatta, att människor skola komma i svårigheter och hotas av fängelsestraff, därför att de nödgas följa sitt samvetes bud före en statlig förordning». Lagutskottet, som visserligen tillstyrkt den ifrågavarande lagändringen, säger sig också *förutsätta*, »att i den mån man utan eftersättande av det allmännas intressen kan inom ramen av den i propositionen föreslagna bestämmelsen taga hänsyn till samvetsbetänkligheter riktade emot försvarsväsendet som sådant, så ock sker».

De förhoppningar, som åtminstone vissa och alls inte försvarsfientliga riksdagskretsar hyst om en klok och besinningsfull tillämpning av de nya skärpta

Interpellation ang. tillämpningen av lagstiftningen om s. k. samvetsömma värnpliktiga. (Forts.)

värnpliktsbestämmelserna, ha emellertid alls inte infriats, utan farhågorna ha i stället besannats i en oanad utsträckning: fängelsedomar för samvetsömma värnpliktigas »vägran att åtlyda förmans i tjänsten givna befallning» höra ju nästan till ordningen för dagen. Det är alldeles uppenbart, att de militära myndigheterna vid lagtillämpningen inte tillräckligt tagit *ad notam* lagutskottets av riksdagen godkända erinran, förutsättning och förväntan. Man kan kanske rent av våga ifrågasätta, huruvida riksdagen skulle ha bifallit den kungl. propositionen, om riksdagen hade anat och förutsett, huru lagen i själva verket skulle komma att tillämpas.

Såsom *ett* bland många föreliggande exempel på en otillfredsställande lagtillämpning, till synes representativt och i varje fall anmärkningsvärt, tillåter jag mig att erinra om följande fall. En allmänt aktad köpman i Häl-singborg, Arvid Hallström, fullgjorde i unga år sin värnplikt i vanlig ordning, »men under årens lopp» — skriver han i sin inlaga till fältkrigsrätten — »har jag blivit delaktig av en kristen livssyn, och i och med denna livs-syn stod det klart för mig, att jag inte mera kunde deltaga i någon som helst militär tjänstgöring». Med tanke på att han år 1940 skulle komma att tillhöra landstormen och troligtvis bli inkallad på en veckas repetitionskurs gick han sommaren 1939 upp på rullföringsexpeditionen i Häl-singborg och begärde upplysningar, hur han skulle förhålla sig. Han fick då veta, att han skulle skaffa vissa intyg, som styrkte hans samvetsbetänkligheter, och samtidigt förklarade man för honom, att han »i stället för 5 dagars militärtjänst skulle få 125 dars civil tjänstgöring». Det gick han naturligtvis med på och införskaffade ifrågavarande intyg, vilka han medförde, då han den 22 maj i år inkallades till beredskapstjänst och därvid anhöll att få bli tilldelad civil tjänstgöring. Nu fick han besked, att enligt författningen av den 19 april skulle ansökan om dispens ingivas direkt till Kungl. Maj:t. Så skedde omedelbart. I avvaktan på Kungl. Maj:ts svar — vilket mirabile dictu ännu dags dato inte erhållits — skulle sökanden författningsenligt »vara underkastad i allmänhet för värnpliktiga gällande bestämmelser». Han beordrades också att tjänstgöra i vanlig militär ordning, vilket han naturligtvis vägrade. I ovannämnda inlaga till fältkrigsrätten skriver han: »Enär jag hos Kungl. Maj:t på grund av samvetsskäl anhållit att i stället för militär tjänstgöring få utföra civilt arbete för statens räkning, fann jag kompanibefälhavarens beordrande av militär tjänstgöring stå i så uppenbar inkonsekvens med denna min på Kungl. Maj:ts prövning beroende ansökan, att jag, följande mitt samvetes bud, fann mig nödsakad att vägra efterkomma orden.» Han tillägger: »Jag får värdsamt i detta sammanhang framhålla, att jag däremot *icke* vägrat utföra sådant icke militärt civilarbete för statens räkning, som i lagen av den 19 april 1940 säges i fall av samvetsbetänkligheter mot värnpliktstjänstgöring skola få ersätta sådan. Sådant civilt arbete har hittills inte erbjudits mig.» Han hemsändes nu men inkallades ånyo den 15 juli. Något svar från Kungl. Maj:t hade icke avhörts. Han skriver: »Mitt samvete och min livsinställning kunde jag naturligtvis inte på grund härav ändra. Ett sådant vankelmod och brott mot de etiska principerna för livsföringen, vilka jag anser viktigare än själva livet, skulle jag aldrig ha kunnat förlåta mig; det skulle ha gjort hela mitt liv för mig värdelöst. Jag har därför i stället för det moraliska lidande, som ålagda militärtjänstgöring för mig innebär, underkastat mig långvarig förvaring i arrestlokal och under två dygn å sinnessjukhus, och är likaledes beredd att underkasta mig den straffpåföljd, som rättvisligen kan följa på min vägran att fullgöra militärtjänstgöring.»

Interpellation ang. tillämpningen av lagstiftningen om s. k. samvetsömma värnpliktiga. (Forts.)

Hallström instämde därefter till fältskyllingsrätt den 25 juli, varvid målet uppsköts till den 30 juli. Under uppskovstiden delgavs han i förvaringsarresten order att vid militärt förband deltaga i handräckningsgöromål, vilken order han »på grund av enahanda samvetsbetänkligheter vägrade efterkomma». Sedan åklagaren vid målets fortsatta handläggning den 30 juli framhållit, »att enligt hans uppfattning Hallströms upprepade vägran måste betraktas såsom ytterligare försvårande omständighet vid straffmätningen, dömde fältskyllingsrätten Hallström att hållas i fängelse tre månader».

Det måste ovillkorligen väcka förvåning, att Kungl. Maj:t ännu icke fattat beslut med anledning av Hallströms underdåniga ansökan om utbytande av militär tjänstgöring mot civilt arbete för statens räkning. Ansökan var väl motiverad och styrkt och inga kompletterande intyg ha veterligen infordrats, i vilket fall komplettering utan dröjsmål kunnat anskaffas. Varför dröjer Kungl. Maj:t? Mycket egendomligt — ehuru väl i överensstämmelse med författningen — är också, att en samvetsöm värnpliktig ålägges militär tjänstgöring *under den tid*, hans ansökan om dispens därifrån är beroende av Kungl. Maj:ts prövning. I analogi med vad som eljest är fallet i brottmål, där en lagakraftvunnen dom inte exekveras, då nådeansökan ingivits till Konungen, borde väl en samvetsöm, som i laga ordning ansökt hos Konungen att få fullgöra sin värnplikt genom civilt arbete utom försvarsväsendet, icke *under väntetiden* åläggas militär tjänstgöring eller åtalas och dömas för värnpliktsvägran. Det förefaller som om det här skulle föreligga en allvarlig lucka i värnpliktslagen för de samvetsömma.

De följer av det ödesdigra riksdagsbeslutet den 17 april 1940, vilka man inom lagutskottet »varit överens om», att de *icke* borde få komma ifråga, ha efter vad erfarenheten visat uppenbarat sig i hög grad, och man har förty full rätt att påstå, att fältskyllingsrätternas lagtillämpning, som tagit sig uttryck i ett hundratal fängelsedomar emot samvetsömma värnpliktiga, illa korresponderar med den svenska riksdagens intentioner. I de s. k. totalitära staterna kräver man visserligen, att medborgaren eller undersåten skall giva kejsaren *även* vad Gudi tillhör, men det är knappast värdigt en demokratisk stat som Sverige, att — såsom lagutskottsordföranden uttryckte sig i riksdagen — »människor skola komma i svårigheter och hotas av fängelsestraff därför att de nödgas följa sitt samvetes bud före en statlig förordning».

Jag tillåter mig nu vördsamt rikta följande frågor till herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet:

Vilken är anledningen till Kungl. Maj:ts långa dröjsmål med att besvara köpman Arvid Hallströms ansökan att få utbyta militär tjänstgöring emot civilt arbete i statens tjänst, utom försvarsväsendet?

Finner herr statsrådet det i sin ordning, att en samvetsöm värnpliktig, vilken ingivit underdånig ansökan av ovannämnd innebörd, i avvaktan på Kungl. Maj:ts beslut skall kunna åläggas militär tjänstgöring samt åtalas och dömas för vägran att fullgöra sådan tjänstgöring, eller är herr statsrådet eventuellt beredd att söka åstadkomma rättelse i detta missförhållande?

Anser icke även herr statsrådet, att de många åtalen och fängelsedomarna emot samvetsömma värnpliktiga giva vid handen, dels att riksdagens önskemål icke beaktats och dels att den ifrågavarande lagstiftningen visat sig skäligen ineffektiv?

Vågar man påräkna någon åtgärd från herr statsrådets sida för att lagtillämpningen må bringas i bättre överensstämmelse med riksdagens intentioner

*Interpellation ang. tillämpningen av lagstiftningen om s. k. samvetsömma
värnpliktiga. (Forts.)*

och är herr statsrådet eventuellt villig att medverka till en lagändring, som
uti ifrågavarande hänseende återför förhållandena till *status quo ante*?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågavarande spörsmål finge
framställas.

Kammarens sammanträde avslutades kl. 4.10 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.
